

modification of cultural phenomena leads to increased arsenal of methodological tools in sports and sports science by involving Western narratives to it «philosophy of science», cultural anthropology, phenomenology. In conclusion emphasizes that cultural and civilization during sports discipline manifests (notify) sports bodily experience of entering human environment.

Key words: *philosophy, sports science, methodology, philosophy, culture, sports bodily experience*

УДК 379.8

Ольга Андрійчук

Рекреаційні місця й території заповідників: пункти дотичності та взаємодоповнення

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. У статті 45 Конституції України прописано, що кожен, хто працює, має право на відпочинок. До територій, де можлива рекреаційна діяльність, у тому числі й відпочинок, належать природно-заповідні фонди, музеї, курорти. Площі об'єктів природно-заповідного фонду в багатьох країнах сягають 15–20 % від загальної території. В Україні на 2008 р. така територія займала лише 4,5 % площі держави. Але до 2015 р. заплановано збільшення площі природно-заповідного фонду майже удвічі [1], що є позитивним моментом для збереження навколишнього середовища в масштабах держави й світу та можливості рекреації для кожного з нас.

Аналіз дослідження цієї проблеми. Дослідження науковців направлені на вивчення методологічних основ збереження та регенерації (М. В. Бевз), раціонального використання природно-заповідного фонду (І. П. Гетманьчик), оптимізацію мережі заповідників (Л. М. Петрова), управління природно-заповідних територій і фондів (О. Ю. Коваленко, Є. О. Варивода).

В умовах ринкових відносин обґрунтований і важливий розгляд питань щодо фінансово-економічних механізмів використання (А. В. Шлапак), еколого-економічних аспектів розвитку (Б. М. Гірний) та економічної діяльності й використання рекреаційних ресурсів об'єктів природно-заповідного фонду (О. В. Генік, Н. В. Овсяннікова).

У розрізі досліджуваної тематики цінними є вивчення окремих аспектів організаційно-правових питань управління, організаційно-правового режиму земель та об'єктів природно-заповідного фонду (А. Й. Годованюк, О. М. Ковтун, В. М. Бевзенко) й адміністративно-правових засад охорони навколишнього природного середовища (О. А. Улютіна).

Отже, наявні певні напрацювання щодо розвитку заповідного фонду, проте недостатньо висвітлено використання таких територій із рекреаційною метою крізь призму державного регулювання, що й становить мету статті.

Методи й матеріали дослідження – аналіз та узагальнення даних наукових доробок у сучасній науково-методичній літературі, чинних нормативно-правових документів із теми дослідження.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Урядовці зазначають, що останнім часом значно знизилися темпи збільшення загальної площі природно-заповідного фонду; почастишали випадки нецільового використання, вилучення земель і водних об'єктів природно-заповідного фонду, недотримання режимів територій та об'єктів природно-заповідного фонду, зокрема рекреаційного використання.

Не забезпечується належне фінансування природоохоронних заходів, наукових досліджень, еколого-освітньої, рекреаційної та туристичної діяльності національних природних парків і заповідників. Оптимальний спосіб розв'язання зазначених проблем – розроблення та затвердження Загальнодержавної програми розвитку заповідної справи на період до 2020 р.

Виконання Програми повинне здійснюватися за багатовекторними напрямками, серед яких – розвиток рекреаційної діяльності, зокрема із залученням місцевого населення з метою стимулювання екотуризму; рекламування рекреаційних можливостей установ природно-заповідного фонду [2].

Для вдосконалення державного статистичного спостереження за природними ресурсами Державний комітет статистики України видав наказ [3], де в III розділі обов'язково слід указувати кількість місць в об'єктах стаціонарної рекреації (пансіонатах, санаторіях, турбазах тощо), розміщених на

території об'єкта та, відповідно, кількість наукових співробітників, працівників служби державної охорони, рекреації й екоосвіти.

Задля вдосконалення організації рекреаційної діяльності установ природно-заповідного фонду України у 2009 р. Міністерство охорони навколишнього середовища, видало наказ [4], у якому чітко трактується рекреаційна діяльність. Так, зазначено, що рекреаційна діяльність – різновид екскурсійної роботи, яка полягає в організації подорожей, що не перевищують 24 год без ночівлі в супроводі фахівця туристичного супроводу та за заздалегідь складеними маршрутами для ознайомлення з визначними місцями, пам'ятками природи, історії, культури, музеями тощо. До основних видів рекреаційної діяльності належать відпочинок, туристична діяльність, оздоровлення (використання рекреантами природних лікувальних ресурсів), любительське й спортивне рибальство та полювання.

При цьому особа, яка відновлює у визначених згідно із законодавством місцях природно-заповідних територій і об'єктів свої розумові, духовні й фізичні сили, називається рекреантом. Рекреація трактується як відновлення за межами постійного місця проживання у визначених згідно із законодавством місцях природно-заповідних територій та об'єктів розумових, духовних і фізичних сил людини, що здійснюється за допомогою загальнооздоровчого, культурно-пізнавального відпочинку, туризму, оздоровлення, любительського й спортивного рибальства, полювання тощо.

Рекреаційною територією називають ділянку суші або водного простору, призначену для виконання рекреаційної діяльності та відпочинку рекреантів. Рекреаційна діяльність – це робота спрямована на відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини за допомогою загальнооздоровчого й культурно-пізнавального відпочинку, туризму, санаторно-курортного лікування, любительського та спортивного рибальства, полювання тощо.

Рекреаційна діяльність організовується відповідно до функціонального зонування й проектів організації території національних природних парків і регіональних ландшафтних парків, охорони, відтворення та рекреаційного використання їхніх природних комплексів й об'єктів. Така діяльність може відбуватися за умови забезпечення охорони та збереження природних комплексів.

Суб'єктами рекреаційної діяльності є юридичні особи й фізичні особи, котрі надають рекреаційні послуги. Комплекс рекреаційних послуг, який поєднує не менше ніж дві-три послуги, називається рекреаційним продуктом.

Основними напрямками рекреаційної діяльності є:

- створення умов для організованого та ефективного туризму, відпочинку й інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах із дотриманням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів;
- забезпечення попиту рекреантів на загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний відпочинок, туризм, любительське та спортивне рибальство, полювання тощо;
- обґрунтування й установлення допустимих антропогенних (рекреаційних) навантажень на території та об'єкти природно-заповідного фонду України;
- організація рекламної-видавничої й інформаційної діяльності, екологічної просвіти серед відпочивальників, туристів у межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду України;
- формування в рекреантів та місцевих жителів екологічної культури, бережливого й гуманного ставлення до національного природного надбання.

Умови виконання рекреаційної діяльності:

- створення та функціонування рекреаційної інфраструктури на визначених згідно із законодавством територіях й об'єктах природно-заповідного фонду України (рекреаційна інфраструктура – сукупність засобів забезпечення організації та реалізації рекреаційної діяльності (шляхи сполучення, заклади/місця розміщення й харчування, транспортні засоби, еколого-освітні центри, елементи рекреаційного благоустрою тощо);
- організація та інфраструктурне облаштування туристичних й екскурсійних маршрутів, еколого-освітніх стежок;
- координація діяльності установами природно-заповідного фонду України суб'єктів рекреаційної діяльності незалежно від форми власності й підпорядкування з огляду на використання природних та історико-культурних ресурсів у межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду України;
- створення й ведення інформаційного банку даних щодо рекреаційних закладів, які розміщені в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду України;
- участь у вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференціях, з'їздах, семінарах, присвячених питанням розвитку рекреації;

– вивчення, узагальнення та впровадження вітчизняного й зарубіжного досвіду щодо організації рекреаційної діяльності на природно-заповідних територіях та об'єктах.

Організаційними формами здійснення в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду України рекреаційної діяльності, пов'язаної з туризмом, є внутрішній та міжнародний туризм.

Тут важливі правила ведення рекреаційної діяльності в межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду України, особливості відносин установ з іноземними рекреантами й суб'єктами рекреаційної діяльності та обов'язки суб'єктів рекреаційної діяльності, де зазначається, що суб'єкти рекреаційної діяльності зобов'язані надавати рекреантам необхідну, доступну, достовірну й своєчасну інформацію про рекреаційні послуги, програму обслуговування, можливі ризики під час подорожей, роз'яснення щодо їхніх прав та обов'язків; забезпечувати виконання вимог чинного законодавства щодо раціонального використання природно-рекреаційних ресурсів і їх збереження.

На сьогодні чинною є Постанова Кабінету Міністрів України [5], якою затверджено порядок, що визначає механізм розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Розроблення проекту землеустрою передбачає обов'язкове проведення підготовчих робіт, що включають вивчення й аналіз обґрунтування необхідності створення або оголошення території природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

У проекті землеустрою визначається режим використання й охорони території природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного й історико-культурного призначення; межі земельних ділянок, уключених до складу територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, щодо використання яких встановлено обмеження в розрізі землевласників та землекористувачів.

Проект землеустрою погоджується із власниками й користувачами суміжних земельних ділянок, а також тих, які включаються до території природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення без їх вилучення.

Для вдосконалення процедури встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій і об'єктів природно-заповідного фонду Міністерство охорони навколишнього природного середовища України видало наказ [6], де зазначено, що ліміти в оздоровчих та інших рекреаційних цілях, а також в освітньо-виховних цілях встановлюються з визначенням меж, площ територій, кількості відвідувачів й умов відвідування з урахуванням ступеня рекреаційного та іншого навантаження на ці території.

Рекреаційні зони повинні бути не лише на території природно-заповідного фонду, парків та інших зелених насаджень, а також окремо виділені на території музеїв. Підтвердженням цього є Наказ Державного комітету статистики України від 27.09.2010 р. № 402 «Про затвердження Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження “Звіт про діяльність музею”» [7], де зазначено, що, згідно зі статутом музею, окрім заповідної, експозиційної, наукової та господарської зон, виділяють окремо рекреаційну зону для відпочинку й обслуговування відвідувачів музею.

Правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку курортів в Україні, що спрямовані на забезпечення використання з метою лікування та оздоровлення людей, природних лікувальних ресурсів, природних територій курортів, які є надбанням народу України, і їх охорони, визначає Закон України «Про курорти» [8] (зі змінами, внесеними згідно із Законами від 09.04.2014). У цьому законі зазначено, що курорт – освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що використовується для рекреації та з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань, має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі й споруди з об'єктами інфраструктури, та підлягає особливій охороні.

Державний кадастр природних територій курортів України є системою відомостей про правовий статус, належність, режим, географічне положення, площу, запаси природних лікувальних ресурсів, якісні характеристики цих територій, їх лікувальну, профілактичну, реабілітаційну, природоохоронну, наукову, рекреаційну та іншу цінність (стаття 36).

Одна з цінних характеристик курортів – їхні лікувальні ресурси. Так, відповідно до Закону України «Про курорти» МОЗ України видало наказ 23.09.2009 N 687 «Про затвердження Інструкції по створенню і веденню Державного кадастру природних лікувальних ресурсів» [9], де зазначено, що об'єктами Кадастру є мінеральні й термальні води, лікувальні грязі та озокерит, ропа лиманів й озер,

морська вода, природні об'єкти та комплекси зі сприятливими для лікування кліматичними умовами, придатні для використання з метою лікування, медичної реабілітації й профілактики захворювань.

Кадастр – система відомостей про кількість, якість та інші важливі характеристики всіх природних лікувальних ресурсів, що виявлені й підраховані на території України, а також про можливі обсяги, способи та режими їх використання.

Дані кадастру природних лікувальних ресурсів застосовуються для:

- здійснення ефективного поточного й перспективного використання природних лікувальних ресурсів у санаторно-курортному лікуванні, медичній реабілітації, рекреації населення;
- забезпечення раціонального видобутку, використання та охорони природних лікувальних ресурсів;
- створення сприятливих умов для лікування, профілактики захворювань і відпочинку людей;
- удосконалення системи проведення природоохоронних заходів, створення округів та зон санітарної охорони курортів;
- вирішення інших питань, пов'язаних із використанням природних лікувальних ресурсів.

Перелік та форма подання відомостей, що включаються до Державного кадастру природних лікувальних ресурсів, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 26.03.2008 № 156/152 (зі змінами).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, аналізуючи й вивчаючи нормативно-правову документацію щодо забезпечення можливості рекреації на територіях природно-заповідного фонду України, на територіях музеїв, курортах, можна зробити висновок, що держава дбає про збереження цінних територій, веде моніторинг за їх станом, проводить різноманітні кадастри. Здавалось би, для пересічного українця залишається лише скористатися наданим правом на повноцінну рекреацію, проте потрібно враховувати територіальну й фінансову сторони бажаного відпочинку. На розв'язання цих проблем спрямовуватиметься подальша наша робота.

Джерела та література

1. Наукова рада з проблем заповідної справи і діяльності заповідників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.izan.kiev.ua/reserver/d_akimov.htm
2. Розпорядження КМ України від 8 лютого 2006 р. N 70-р «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку заповідної справи на період до 2020 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/70-2006-p>
3. Наказ Державного комітету статистики від 11 листопада 2010 р. № 451 «Про затвердження Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження N 1-заповідник «Заповідники та національні природні парки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1199-10>
4. Наказ Міністерства охорони навколишнього середовища України від 22 червня 2009р. № 330 «Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>
5. Постанова КМ України від 25 серпня 2004 р. № 1094 «Про затвердження Порядку розроблення проектів землеустрою з організації та встановлення меж територій природно-заповідного фонду, іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1094-2004-p>
6. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 24 січня 2008 р. № 27 «Про затвердження Інструкції про застосування порядку встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0117-08>
7. Наказ Державного комітету статистики України від 27 вересня 2010 № 402 «Про затвердження Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 8-нк (річна) «Звіт про діяльність музею» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0940-10>
8. Закон України «Про курорти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>
9. Наказ МОЗ України від 23 вересня 2009 р. № 687 «Про затвердження Інструкції по створенню і веденню Державного кадастру природних лікувальних ресурсів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0154-10>

Анотації

Мета роботи – дослідження та аналіз законодавчих документів щодо забезпечення можливості вільної рекреації на заповідних територіях. Методи й матеріали – аналіз та узагальнення даних наукових доробок у сучасній науково-методичній літературі, чинних нормативно-правових документах, які є у відкритому

доступні, щодо рекреації, заповідників, курортів. З'ясовано, що на державному рівні прийнято відповідне правове регулювання щодо захисту, збереження, управління й можливого використання заповідників із метою рекреації.

Отже, держава теоретично дбає про збереження цінних територій, веде моніторинг за їх станом.

Ключові слова: рекреація, відпочинок, заповідники, нормативні документи

Ольга Андрійчук. Рекреационные места и территории заповедников: пункты соприкосновения и взаимодополнения. Цель статьи – исследование и анализ законодательных документов по обеспечению возможности свободной рекреации на заповедных территориях. Методы и материалы, анализ и обобщение данных научных разработок в современной научно-методической литературе, действующих нормативно-правовых документов, которые есть в открытом доступе по рекреации, заповедниках, курортах. Установлено, что на государственном уровне принято соответствующее правовое регулирование по защите, сохранению, управлению и возможному использованию заповедников с целью рекреации. Отсюда выводы: государство теоретически заботится о сохранении ценных территорий, ведет мониторинг за их состоянием.

Ключевые слова: рекреация, отдых, заповедники, нормативные документы.

Olga Andreychuk. Recreational Space and Protected Areas, Items Being Introduced and Complementarity.

Objective: research and analysis of legislative documents concerning the possibility of a free recreation in protected areas. Methods and materials: analysis and generalization of scientific developments in modern scientific literature, normative-legal documents, which are available at the recreation, parks, resorts. Results: it was established that at the state level made the appropriate legal regulation of the protection, preservation, management, and the possible use of reserves for the purpose of recreation. Conclusions: the state theoretically cares about the safety of valuable areas, monitors their status.

Key words: recreation, leisure, nature reserves, regulatory documents

УДК 37.04:371.7

Оксана Гресь

Самоосвіта керівника загальноосвітнього навчального закладу як педагогічна умова успішності його здоров'язберігальної діяльності

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (м. Харків)

Постановка наукової проблеми та її значення. Одним із найважливіших чинників професійної компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ) є його спроможність ефективно розв'язувати завдання розвитку здоров'я особистості через освіту. Це зумовлено тим, що саме від керівника безпосередньо залежить утілення таких значущих аспектів педагогіки здоров'я, як організація педагогічного процесу, спрямованого на збереження та зміцнення здоров'я школярів; спонукання й мобілізація як окремих учителів, так і педагогічного колективу в цілому до розв'язання завдань здоров'язбереження учнів; стимулювання шкільних педагогів до розвитку свідомого ставлення до власного здоров'я, щоб педагог слугував узірцем ведення здорового способу життя.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Вивчення наукових джерел свідчить про те, що проблема здоров'язберігальної діяльності керівника ЗНЗ досліджується в контексті валеологізації освітнього середовища як фактора підвищення ефективності навчально-виховного процесу (Т. Волченська, Т. Савустьяненко, Л. Татарнікова, Г. Тушина, С. Шмалей), розвитку здоров'я особистості через освіту, формування культури здоров'я, здорового способу життя школярів (Н. Бібік, Т. Бойченко, О. Вакуленко, В. Горашук, Т. Єрмакова, Г. Зайцев, С. Закопайло, О. Іонова, С. Кириленко, С. Кондратюк, В. Кузьменко, С. Лапаєнко, О. Лукашенко, С. Омельченко, В. Оржеховська, Н. Побірченко, О. Савченко) [3; 4; 6; 10].

З'ясовано, що здоров'язберігальна діяльність керівника ЗНЗ – невід'ємний складник його управлінсько-педагогічної діяльності, вона спрямована на створення оздоровчого середовища (фізично-предметного, психолого-комунікативного, навчально-виховного) навчального закладу, забезпечення підтримки, збереження й зміцнення здоров'я всіх учасників (школярів, педагогів, батьків) педагогічного процесу [3].

Водночас питання ефективності здоров'язберігальної діяльності керівника ЗНЗ не стало предметом спеціального вивчення в психолого-педагогічній науці.

Роботу виконано відповідно до планів НДР Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Мета статті – обґрунтування самоосвіти керівника загальноосвітнього навчального закладу як педагогічної умови успішності його здоров'язберігальної діяльності.